

Dosnus pasauliui, artimas Lietuvai

MODESTA LIUGAITĖ - ČERNIAUSKIENĖ

Vilmosas Voigtas, neeilinė Europos folkloristų asmenybė, sausio mėnesį šventė 75-ąjį gimtadienį. *Tautosakos darbų* skaitytojams jis pažįstamas kaip ilgametis šio leidinio redaktorių kolegijos narys. Nuoširdžiai sveikindami Profesorių su garbinga sukaktimi, naudojames proga bent glaustai pristatyti jo biografiją.

Vilmosas Voigtas gimė 1940 m. sausio 17 d. Segede, Vengrijoje. Folkloristas, antropologas, lyginamosios filologijos specialistas, semiotikas, kitos domėjimosi sritys – socialinė teorija ir lyginamoji religijotyra. Be to, Voigto mokslinė veikla apima hungarologiją, finougristiką, skandinavistiką, baltistiką ir balkanistiką, lyginamąją religijotyra (ypatingą dėmesį jis yra skyręs šamanizmui), kultūros teoriją ir istoriją... Pirmasis įgytas mokslinis laipsnis – folkloristikos Dr. phil. sub auspiciis... laipsnis Lorándo Eötvöso universitete (Budapeštas). Paskui – literatūros mokslų kandidato (Cand. Sc.), etnologijos mokslų daktaro (Dr. Sc.) laipsniai Vengrijos mokslų akademijoje, habilituoto mokslų daktaro laipsnis (1995). Nuo 1963 m. dirbo Folkloristikos katedroje (Lorándo Eötvöso universitete), nuo 1979 iki 2005 m. buvo katedros vedėjas, etatinis profesorius, Etnografijos instituto doktorantūros programos vadovas. Nuo 1979 m. buvo tame pačiame universitete veikusio Etnografijos instituto sekretorius, vėliau (2000–2005) direktorius. 2010-aisiais išėjo į pensiją. Šiuo metu – profesorius emeritas.

Įvairių Vengrijos ir užsienio mokslo asociacijų, komitetų tarybų narys, garbės narys, žurnalų ir serijinių leidinių (pvz., *Ethnographia*, *Acta Ethnographica Hungarica*, *Csodaszarvas*, *Shaman* (visi Budapešte), *Acta Semiotica Fennica*, *Finnisch-*

Ugrische Forschungen (abu Helsinkyje), *Mäetagused*, *Acta Semiotica Estica* (abu Tartu), *Cahiers de la Littérature Orale* (Paryžiuje), *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* (Berlingtonė) ir, žinoma, mūsų *Tautosakos darbu* redakcinių kolegijų narys, UNESCO ekspertas (ėjęs 1989 m. UNESCO konferencijos „Rekomendacijos dėl folkloro apsaugos“ pirmininko pareigas), Vengrijos UNESCO socialinių mokslų komisijos narys, Žmonių kaip gyvųjų turtų Vengrijos komisijos narys.

Vilmosas Voigtas – buvęs Vengrijos etnografijos draugijos pirmininko pavaduotojas ir tarybos narys. Vengrijos kalbotyros draugijos tarybos narys ir Vengrijos lyginamosios religijotyros asociacijos pirmininko pavaduotojas. „Reguly“ draugijos garbės narys. Buvęs Tarptautinės hungarologijos asociacijos pirmininko pavaduotojas, šiuo metu asociacijos Apskaitos komiteto narys. Vengrijos semiotikos studijų asociacijos steigėjas ir pirmininkas. Iki 2010 m. pabaigos pirmininkavo Semiotikos darbo komisijai prie Vengrijos mokslų akademijos Kultūros istorijos komiteto. Vengrijos mokslų akademijos Etnografijos komiteto narys. Europos tradicinių kultūrų centro (Budapeštas) tarptautinės tarybos steigėjas ir pirmininkas, Europos folkloro instituto ir jo leidžiamo *Hungarian Heritage* žurnalo (Budapeštas) tarybos narys. *Zeitschrift für Balkanologie* konsultantų tarybos narys. Finougrų tautų kongresų (ICFUC) tarptautinio komiteto narys, nuo 2010 metų – šio komiteto garbės narys. Priklauso „Folklore Fellows“ tarybai, Tarptautinės semiotikos studijų asociacijos Vengrijos tarybai, priklausė Tarptautinio semiotikos instituto (Imatroje) tarybai, Tarptautinės etnologijos ir folkloristikos draugijos (SIEF) narys (vienu metu atstovavo šiai draugijai Vengrijoje), 9-ojo ISFNR (Tarptautinės folkloro naratyvų tyrėjų draugijos) kongreso organizatorius (Budapeštas, 1989) ir kt. Prie šio išpūdingo narysčių sąrašo dar pridursime: Vengrijos Šv. Tomo Akviničio (!) draugijos narys.

Nuo 1964–ųjų metų Profesoriaus gautus apdovanojimus ir garbės titulus irgi sunku išvardyti neatsikvėpus bent keletą sykių: Aukštojo mokslo apdovanojimas, Gyulos Ortutay premija už folkloro ir Istváno Györffy premija už etnografijos tyrimus (abi premijas įteikė Vengrijos etnografijos draugija), Sándoro Scheiberio premija už žydų folkloro tyrinėjimus, Lorándo Eötvöso universiteto *Pro Universitate* apdovanojimas, *Pro Universitate* auksinis apdovanojimas, jubiliejinis medalis, György Lukácsso premija už folkloro estetikos tyrimus, Europos folkloro apdovanojimas (Budapeštas). Vilniaus universiteto medalis, Kalevalos draugijos jubiliejinis medalis (Helsinkis). Vengrijos mokslų akademijoje buvo pagerbtas Józsefo Eötvöso vainiku. Priklauso Suomijos literatūros draugijai kaip narys iš užsienio valstybės. Turi Suomijos semiotikos draugijos garbės nario vardą, Suomijos semiotikos draugijos „Oscar“ apdovanojimą, Tarptautinės folklorinių naratyvų tyrėjų draugijos (ISFNR) garbės nario vardą. Suomijos Liūto ordino riteris. Apdovanotas Vengrijos Respublikos Riterio kryžiumi. Jam suteiktas Bukarešto universiteto garbės profesoriaus

vardas, Tartu universiteto garbės daktaro vardas už bendradarbiavimą folkloristikos ir semiotikos srityje.

Voigtas dalyvavo lauko tyrimuose įvairiose Europos, Afrikos, Amerikos ir Azijos šalyse, dėstė daugelyje šalių, kaip vizituojantis profesorius dėstė daugelyje universitetų (pvz., Helsinkio, Turku, Berklio, Našvilio, Novi Sado, Klužo-Napokos, Nitros, Sofijos, Marburgo, Hamburgo, Berlyno, Insbruko, Tartu). Užhorodo – kitados buvusio vengriškosios Užkarpatės miesto – valstybinio universiteto doktorantūros komiteto narys. Daugelį metų buvo tarptautinės etnologijos bibliografijos leidinio korespondentas Vengrijoje. Įvairių aukštųjų mokyklų vadovėlių ir mokomųjų leidinių redaktorius ir autorius (Vengrijoje).

Sukūrė vengrų ir lyginamosios folkloristikos doktorantūros programą Lorándo Eötvöso universitete. Buvo etnografijos ir folkloristikos doktorantūros programų direktorius tame pačiame universitete, priklausė universitetinių diplomų (filologijos) lygiavertiškumo komitetui, specialiajam universiteto kreditų (literatūros, folkloro ir etnografijos) komitetui Budapešto universitete. To paties universiteto buvo įgaliotas formuoti universitetinę bakalauro ir magistro lygio folkloristikos programą ir magistro lygio semiotikos programą Vengrijoje. Priklausė įvairioms doktorantūros disertacijų, mokslinių tyrimų projektų, universiteto profesorių atrankos, mokslo programų ir institucijų vertinimo komisijoms užsienyje (Didžiojoje Britanijoje, Austrijoje, Vokietijoje, Švedijoje, Suomijoje, Estijoje, Prancūzijoje ir kt.). Tokias pačias pareigas ėjo ir Vengrijoje.

Vilmoso Voigto iki 2009 metų paskelbtų tekstų bibliografiją¹ sudaro nei daugiau, nei mažiau kaip 2194 sąrašo punktai. Tarp jų – apie keturiasdešimt skirtingose šalyse paskelbtų knygų.

Na, o po šios sunkiasvorės informacijos – keletas prisiminimų iš studijų Budapešte laikų (1998–2001). Vienas jų – irgi „sunkiasvoris“: Į paskaitas Profesorius paprastai atvažiuodavo viešuoju Budapešto transportu, kiekvieną kartą tempdamas sunkų, išsipūtusį portfėlį su knygomis iš milžiniškos savo bibliotekos. Profesoriaus įsitikinimu, studentams būtinai reikės tas knygas persiųsti per rankas ir kiekvieną iš jų bent pasklaidyti. Ten būdavo knygų ne vien vengrų, anglų, vokiečių, bet ir įvairiomis kitomis kalbomis, kuriomis Profesorius pats skaitė – tada tepasiskaitydavome knygos anotaciją. Per kiekvieną jo paskaitą gaudavome palaikyti rankose visą šūsnį knygų. Kartą po paskaitos prisigretinusi prie Profesoriaus paklausiau, ar jam nesunku kaskart nešioti mums tiek daug knygų. Jis atsakė klausimu į mano klausimą: „Ar ir tamsta taip darytum, jei gautumei dėstyti?“, duodamas suprasti, kad dalijimasis žiniomis, šiuo atveju tų žinių medijomis – knygomis, yra natūralus, tiesiog

1 Robert Keményfi (szerk.). *Voigt Vilmos könyvészete* [Vilmoso Voigto bibliografija], (*Studia Folkloristica et Ethnographica*, 54), Debrecen: Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke, 2010, 184 p.

organiškas procesas mokslo bendruomenėje. Natūralus, nes mokslui įgimta plėtotis, neišsitemti savyje kaip toms knygoms portfelyje. Taigi, net ir toks, atrodytų, trivialus dalykas – duoti pavartyti knygą iš savosios bibliotekos – iš tiesų buvo tolia-regiškas tikro pedagogo ir mokslininko ėjimas.

Iš daugelio Voigto veiklos sričių man teko artimiau susidurti su jo kaip universiteto dėstytojo, profesoriaus, katedros vedėjo veikla. Būdamas Lorándo Eötvöso universiteto Etnografijos instituto dėstytojas, vėliau šio instituto Folkloro katedros vedėjas, jis iš esmės atnaujino folkloristikos dėstymą. Paskelbė daugybę publikacijų, sudarė ir kartu su kitais autoriais parašė net ir tarptautiniu mastu unikalų folkloristikos vadovėlių², savo studentams įteikė ne vieną mokslo istorijos apžvalgą ir tekstų rinkinį (chrestomatiją).

Studijuojant Lorándo Eötvöso universitete, glaudžiausi ryšiai užsimezgė būtent su Folkloro katedros dėstytojais ir studentais. Iš dalies taip buvo dėl Voigto ryšių su Lietuva, bet daug lėmė ir mokslo bei mokymosi bendrystės dvasia. Kartu su kurso draugais klausydavomės katedros bei kviestinių dėstytojų paskaitų, diskutuodavome seminaruose, vykdavome į ekskursijas, švėsdavome kokia nors proga, dalydavomės knygomis... Specialybės studentų, taip pat dėstytojų bei bibliotekininkų kasdienių neformalių susibūrimų vieta buvo Folkloro katedros skaitykla-biblioteka. Po paskaitų dažnai ne po vieną traukdavome į kurią nors iš pamėgtųjų Budapešto bibliotekų rengtis paskaitoms ir seminarams. Folkloro katedroje buvo suburta stipri bendruomenė, kuri visų pastangomis uoliai stiebėsi aukštyn. Profesorius Vilmosas Voigtas buvo tos bendruomenės ašis ir *spiritus movens*. Jo plačios erudicijos skatinami studentai kaip įmanydami stengėsi lavintis, šviestis; kartu jam kiekvienas jautė didžiulę pagarbą.

Kai Profesorius, nešinas minėtoju portfeliumi ir paskendęs mintyse, įžengdavo į užiančią kaip bičių avilys auditoriją, visi akimoju nuščiūdavo. Prasidėdavo paskaita, *in media res*. Kartais, norėdamas studentus paskatinti mąstyti, Profesorius nevengdavo ir ekstravagantiškų pedagoginių priemonių. Pamenu, paskaita, skirta mitologinėms sakmėms, prasidėjo taip: „Mano teta yra vilkolakis...“ – tai yra sakmė. Toliau. „Mano teta gyvena Solnoke...“ – tai irgi yra sakmė. Sakmė iš esmės gali būti bet koks pasakojimas.“ Per kitą sakmių paskaitą buvo surengtas labai gyvas susitikimas su garsiąja vengrų kilmės Amerikos folkloriste Linda Dégh-Vázsonyi... Mus, studentus, Voigto euristika žavėjo, mokė, kaip atpažinti kokius nors reiškinius neįprastame „apvalkale“, juos apibūdinti sąvokomis, įtraukti į sistemą.

Būdavo ir savotiškų atokvėpio akimirų, „prozinių intarpų“: Pavyzdžiui, Profesorius auditorijai užduoda minklę: „Universiteto dėstytojas, kuris nevairuoja automobilio [čia visi supranta, kad jis kalba apie save], reguliariai užsuka į benzino kolonėlę. Kodėl?“ Kurso draugė Anna bando spėti: „Gal perka distiliuotą vandenį,

2 Vilmos Voigt (szerk). *A magyar folklór* [Vengrų folkloras], Budapest: Osiris Kiadó, 1998.

kurį galima pilti į lygintuvą ir lyginti marškinius?“ Profesorius patenkintas juokiasi. Kitąkart paklausė, ar mes žinantys, iš kur kilęs posakis „Kur nė paukštis neužskrenda“: Nė vienas neatsakėme. Pasirodo, jis kilęs dar iš tų laikų, kai žmonės tikėjo, jog Žemė esanti plokščia, o virš jos išsilenkęs dangaus skliautas – ir Profesorius rąkomis brėžia tąjį dangaus skliauto lanką. O pačiuose Žemės pakraščiuose dangaus skliautas priartėja tiek, kad nelieka tarpelio nė paukščiui įskristi. Kibirkščiuojančio sąmojo Profesoriumi niekada nestigdavo. Antai pakeliui su kitais reikalais atvykęs į Lietuvą, dalyvaudamas vieno diplominio darbo gynime Vilniaus universiteto praeinatniojoje Vinco Krėvės auditorijoje, iš karto davė suprasti, kad ir čia jaučiasi visiškai savo vietoje, netgi atnaujina garbingą tradiciją, nes, anot Profesoriaus, „pasakutinį kartą magistrinio darbo vertinimas vengrų kalba šioje auditorijoje skambėjo karaliaus Stepono Batoro laikais...“ Jei kada tektų aiškinti, kas yra pasaulio pilietis, tai bene pirmiausia ir prisiminčiau profesorių Vilmosą Voigtą. Tikiu, kad daugeliui iš buvusių Profesoriaus studentų bendravimas su juo paliko neišdildomą įspūdį ir tapo svarbiu gyvenimiškos patirties dėmeniu³.

Po septyniasdešimt penkerių gyvenimo metų profesorius Voigto kūrybinis, mokslinis palikimas milžiniškas. Jo, kaip mokslininko, talentas akivaizdžiausiai atsiskleidžia nepaprastu gebėjimu įsisavinti žinias ir jas susisteminti. Profesoriaus kolegoms ir studentams dažnai palikdavo didžiulį įspūdį beveik enciklopedinės jo žinios. Voigto idealas yra *mokytojas, kuris žino viską*, – mūsų laikais tai vis rečiau aptinkamas tipažas. Be to, kad puikiai išmano savo sritį, jis turi sukaupęs žinių bagažą – visko po truputį – ir kitose srityse. Profesoriaus pažintis su įvairiausiomis disciplinomis atveria tokią perspektyvą, kokia būtų neįmanoma tyrinėtojiui, pasiliekančiam tik siauruose vieno dalyko rėmuose. Kultivuodamas tarpdalykiškumą, taip dažnai minimą pastaraisiais dešimtmečiais, jis savo požiūriui atranda atramos taškų ne vienoje socialinių mokslų disciplinoje, kuri tik galėtų būti susijusi su folkloro studijomis. Taip folkloristikos rezultatai perduodami kitoms tyrinėjimų sritims, o į folkloristiką savo ruožtu atkeliauja kitų disciplinų įžvalgos. Žinias, faktus ir duomenis Voigtas visada siekia susieti į sistemą. Tai galima justti net ir tada, kai jis aptarinėja tai, kas atrodytų esančios smulkmenos. Kultūrą matydamas kaip sistemų visumą ir joje ieškodamas, atradamas ir atskleisdamas folkloro vietą bei jo bruožus, Voigtas renkasi metodą, labiausiai tinkantį jo intencijai realizuoti, – tai veikiausiai ir būtų pagrindinis jo mokslinės veiklos ypatumas. Kadangi nuolatinė folkloro kaita ir atsinaujinimas gali išplėsti laikinai jam nužymėtas ribas, tiriant folklorą mums nuolat reikia orientyrų, kad galėtume tikėti, jog tai nėra Sizifo dalia. Vienas iš tokių orientyrų – neperdedant herojiškas Profesoriaus darbas.

.....
3 Iš pagarbos Profesoriumi garbingos jo sukakties proga išverčiau pernai rašytą jo straipsnį „Töprengésesek – a magyar honfoglalásról és a magyar folklórról“ („Apmąstant vengrų atsikraustymo į dabartinę tėvynę epochą ir vengrų folklorą“), kurį maloniai siūlau *Tautosakos darbų* skaitytojams.

Vilmosas Voigtas jau daugiau kaip pusė šimtmečio puoselėja gerus santykius su Lietuvoje ir užsienyje gyvenančiais lietuvių (ir baltų) folkloristais – jau su trečiąja karta... Daug sykių yra lankęsis Lietuvoje. Įsimintiniausia Voigto viešnagė buvo 1990-aisiais, kai Lietuva jau buvo paskelbusi nepriklausomybę, bet Sovietų Sąjunga neskubėjo to pripažinti ir mums keršijo ekonomine blokada. Apie tai Profesorius parašė straipsnį „Atgimstanti Lietuva“ (pavadinimas lietuviškas, bet pats straipsnis yra vengrų kalba), kurį paskelbė 1990 metais populiariame vengrų leidinyje *Kapu* („Vartai“)⁴.

Produktyvumas, veiklos mastas, gebėjimas aprėpti daugybę sričių mus verčia neabejoti, kad Vilmosas Voigtas priklauso plejadai tokių folkloristikos korifėjų, kaip Alanas Dundesas, Wolfgangas Miederis, Sergejus Nekliudovas ir kiti. Mes savo ruožtu galime tik džiaugtis, kad Profesorius yra ištikimas Lietuvos bičiulis, jau kelis dešimtmečius nepaliekantis mūsų „likimo valiai“.

.....
 4 Voigt Vilmos. Atgimstanti Lietuva, *Kapu*, 1990, szeptember, p. 55–56. Minint Lietuvos nepriklausomybės 15-ąsias metines, šis straipsnis buvo paskelbtas ir lietuviškai (vertė Vitas Agurkis): Vilmosas Voigtas. Atgimstanti Lietuva, *Tautosakos darbai*, 2005, t. XXX, p. 213–217.